

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Pleš

[1850]-1938

Inventář

EL NAD č.: 1582

AP č.: 324

Marie Schöntag

Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Přílohy:	
Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

První doložitelná písemná zmínka o vsi Pleš, vybudované pod vrchem Pleší na místě bývalé sklárny asi 12 km západně od Hostouně, se vyskytuje v Berní rule v roce 1654 v podobě Plösz. Podle údajů německých autorů se první zmínky o Pleši vztahují už k roku 1606. Pleš s nedalekým mlýnem je kromě toho zakreslena také v hraniční mapě z roku 1629. Pro naprostou převahu německy mluvícího obyvatelstva od samého počátku existence vsi se její název objevuje v písemných záznamech většinou pouze v německé podobě, také úřední název obce byl od roku 1854 Plöss. Tento název nese i dochované obecní pečetidlo (SIEGEL DER GEMEINDE PLÖSS), používané zřejmě v letech 1850-1938. Pleš byla součástí panství Újezd Svatého Kříže, které patřilo nejprve Lamingenům, od roku 1678 Zdeňku Kaplířovi ze Sulevic, po celé 18. století Zuckerům z Tamfeldu, až nakonec přešlo do rodu Koců z Dobrše. V Pleši bylo podle údajů tereziánského katastru, zpracovaného k roku 1757, 31 hospodářů, v provozu byl mlýn o jednom kole s pilou a dále se uvádějí dva "sklenáři", kteří ještě upomínají na staré časy, kdy zde již pracovaly sklárny. V roce 1839 uvádí Sommer ve své Topografii v Pleši 54 domů a 483 obyvatel.

Organizace místní samosprávy se zásadně změnila po zrušení roboty a poddanství v roce 1848, především tzv. Stadionovým zákonem o prozatímním obecním zřízení č. 170 říšského zákoníku z března 1849, který rušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Místo vrchnostenských panství se staly základem územní samosprávy obce jakožto její nejnižší články. Obce tak mohly svobodně volit své zástupce, vyřizovat domovské záležitosti, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejňovat výsledky obecního hospodaření a zveřejňovat jednání obecních zástupců. Stadionovo zřízení určovalo dvojí působnost obce, a sice ve vlastních záležitostech a v záležitostech přenesených, které nařizoval stát. V každé obci se zřizoval obecní výbor, volený na tříleté období, který měl usnášecí a dozorcí moc, a obecní představenstvo jako užší orgán, složené z purkmistra a nejméně dvou radních, přičemž radní byli pomocným orgánem purkmistrovým a purkmistr prováděl usnesení obecního výboru.

Po územněsprávních změnách v roce 1850 se Pleš stala samostatnou obcí v nově vytvořeném kraji Plzeňském a připadla do politického okresu Horšovský Týn a soudního okresu Hostouň v nově vytvořeném kraji Plzeňském. Patřily k ní ještě další kdysi sklářské osady Straßhütte, Václav (Wenzelsdorf) a Rappauf (Rabov), který byl místní částí osady Václav. O fungování nejstarší obecní samosprávy se ve fondu nedochovaly žádné informace.

V roce 1859 byly vypracovány zásady nového obecního zřízení, avšak uplatněno bylo pouze ustanovení o domovském právu, které musel mít v některé obci každý státní občan. Domovská příslušnost mu poskytovala právo na chudinské zaopatření a právo nerušeného pobytu v obci, zatímco cizí příslušníci mohli být za určitých okolností vypovězeni.

Roku 1864 bylo vydáno nové zřízení a volební řád, podle něhož byl obecní výbor stejně jako podle Stadionova nařízení volen na tři roky, počet členů závisel na zalidněnosti obce. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a nejméně dvou radních. Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a vyřizoval zvlášť důležité záležitosti. Jeho zasedání byla veřejná. Obecní představenstvo vyřizovalo bezprostřední a běžné záležitosti. Působnost obcí se dále dělila na samostatnou (správa obecního majetku, udílení domovského práva, záležitosti místní policie) a stále narůstající působnost přenesenou na obec zákonem (vymáhání pokut, školních platů, církevních příspěvků, volební záležitosti, živnostenské, zdravotní, sčítání lidu, některé zemědělské a lesní záležitosti, pojištění, péče o státní komunikace, postrk, daňové záležitosti, vojenské záležitosti, soudnictví, např. v poručenských záležitostech, v záležitostech pozemkových knih či v trestních věcech). Součástí přenesené působnosti byla i trestní pravomoc: starosta se dvěma obecními radními tvořili obecní trestní senát. Obce mohly ukládat peněžitou pokutu a vězení, někdy i vedlejší tresty. Přenesenou působnost obce vykonával starosta. Proti rozhodnutí bylo možno se odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu, tj. v případě Pleše k Okresnímu úřadu v Horšovském Týně.

Obecní samospráva takto v podstatě existovala až do roku 1918, kdy byla po vzniku samostatného Československa přijata a uvedena do praxe zcela odlišná ustanovení. Upraven byl

především volební řád. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení, většinový systém byl odstraněn. Volební období bylo čtyřleté, v roce 1933 bylo prodlouženo až na 6 let, stejně jako tomu bylo v okresních a zemských zastupitelstvech. Obecní zřízení bylo novelizováno. Ve všech obcích byly povinně zřízeny finanční komise s rozsáhlou pravomocí, které měly právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření. Řádnými orgány obcí bylo obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), obecní rada (dříve obecní představenstvo), starosta a komise. O složení obecní rady ani obecního zastupitelstva se v archivním fondu nezachovala žádná zmínka. Z dochovaných stavebních plánů lze vyčíst pouze podpisy obecních představených: roku 1892 Johann Draxler, 1913-1919 Johann Brix, z let 1923-1932 Thomas Drachsler. K roku 1930 bylo v Pleši evidováno 105 domů obydlených 726 obyvateli, ve Straßhütte 1 dům se 4 obyvateli a ve Václavi 61 domů se 453 obyvateli.

Po přijetí mnichovské konference došlo začátkem října 1938 k odtržení pohraničního území od Československé republiky. Také Pleš byla v říjnu 1938 obsazena německým vojskem, které v prvních dnech vykonávalo v obci správu. Hitlerovým výnosem z 1. října 1938 bylo realizováno připojení pohraničí k Velkoněmecké říši. Do 20. listopadu 1938 vykonávaly politickou správu první instance na odtrženém území okresní úřady v čele s hejtmany, v případě Pleše se jednalo o okresní úřad v Horšovském Týně. První fáze sjednocování sudetoněmeckého území s Říší byla dokončena na základě zákona z 21. listopadu 1938, který stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše. V jeho čele stál říšský komisař pro sudetoněmecká území, jímž byl jmenován vůdce sudetských Němců Konrad Henlein. Do 1. 5. 1939 byly postupně vytvořeny nové orgány státní moci. V další etapě byla podle zákona o zřízení župy Sudetské ze 14. 4. 1939 vybudována síť státních a samosprávných orgánů podle nacistického říšského vzoru. Součástí župy Sudetské se na základě tohoto zákona stala i obec Pleš, v níž bylo k roku 1939 i s osadami Straßhütte, Václav a Rabov evidováno 124 domů a 1167 obyvatel. Ve venkovských obcích vedli správu jmenovaní starostové, jejichž zastupováním byli pověřeni tzv. přidělcí. Vedle nich působili obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy s obyvatelstvem, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu se záměry nacistické strany.

Činnost Obecního úřadu Pleš byla ukončena v květnu 1945, kdy moc v obci převzala místní správní komise.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O uložení a osudech písemností Obecního úřadu Pleš do roku 1945 ani o případné skartaci dokumentů před jejich inventárním zpracováním ve Státním okresním archivu Domažlice nebyly nalezeny žádné konkrétní písemné informace. Zápis o jejich převzetí do Státního okresního archivu Domažlice se nedochoval ani ve spisu o fondu Archiv obce Pleš, ani ve spisu o fondu Místní národní výbor Pleš. Lze se proto domnívat, že ke ztrátě celé registratury, resp. k jejímu zničení, došlo ještě předtím, než bylo možno ji převzít do SOKA Domažlice.

Z dochovaných písemností nelze odvodit žádné stopy po dodržování spisového plánu, byly tedy uspořádány podle umělého pořádacího schématu.

V současné době je Archiv obce Pleš uložen v prostorách Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Vzhledem k mizivému množství dochovaných písemností jej lze označit za torzovitý.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archiv obce Pleš je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti Obecního úřadu Pleš. Tvoří jej jedna úřední kniha (Kniha vydaných domovských listů) o fyzickém rozsahu 0,02 bm, dále 0,02 bm spisů, vesměs stavebních plánů, a jedno obecní pečetidlo (0,05 bm). Časový rozsah

fondy je [1850]-1938. Písemnosti fondy dosud nebyly ve Státním okresním archivu Domažlice zpracovány a neexistovala k nim žádná archivní pomůcka. Ve spisu o fondu Archiv obce Pleš ani Místní národní výbor Pleš se nenachází žádný doklad, který by vypovídal o datu či množství převzatého materiálu do Státního okresního archivu Domažlice.

Při pořádání archivního fondu bylo přihlédnuto k Metodickému návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce čj. AS/1-284/00, k Metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 a k Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu (SAP 1960/II). Příslušná karta EL NAD, sestavená na základě předběžné evidence, uvádí mylně počet evidenčních jednotek (1 karton), časový rozsah (1912-1936) a metráž (0,02 bm). Rozdíl mezi tímto zápisem a skutečným stavem, tzn. evidenční jednotky: 2 (kromě jednoho kartonu ještě 1 úřední kniha), časový rozsah: [1850]-1938 a metráž (0,09 bm) vznikl nesprávným původním zápisem do programu PÉvA a přemanipulováním fondu. Kniha vydaných domovských listů byla při pořádání nalezena v kartonu spolu se srolovanými ostatními spisy a pečetidlo při pořádání sbírky dosud neinventarizovaných pečetidel.

Ve fondu nebyla prováděna vnitřní skartace ani žádné vnitřní přesuny.

O případném výskytu částí Archivu obce Pleš v jiných archivech nebo archivních fondech nebyla nalezena žádná písemná informace.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze 30. června 2004, byly všechny dochované archiválie zařazeny do II. kategorie.

Jazykem fondu Archiv obce Pleš je němčina.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice bylo nutno restaurovat stavební plán obecné školy v Pleši z roku 1891, který byl značně potrhán a znečištěn prachem. Fyzický stav všech knih je dobrý, úřední kniha a ostatní stavební plány jsou pouze mírně znečištěny prachem v důsledku nesprávného uložení.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z dochovaného torza písemností Archivu obce Pleš nelze rekonstruovat politický, hospodářský ani kulturní vývoj obce. Ve fondu se nanechává ani obecní kronika, která by zachycovala alespoň nejvýznamnější události. Badatelskému zájmu tak lze doporučit pouze jedinou dochovanou úřední knihu, kterou je Kniha vydaných domovských listů z let 1913-1938 (i. č. 1), a několik stavebních plánů (včetně stavebního plánu obecné školy) z let 1891-1932 (i. č. 2), z nichž lze mj. vyčíst jména obecních představených z tohoto časového období obecní samosprávy. Raritu mezi dochovanými archiváliemi představuje bezesporu obecní pečetidlo s motivem včelího úlu na pozadí zapadajícího slunce (i. č. 4), které obec používala pravděpodobně v letech 1850-1938. Vzhledem k tomu, že všichni obyvatelé Pleše byli po 2. světové válce odsunuti a celá obec brzy poté zanikla, lze toto minimum archiválií považovat za jedinečný doklad přítomnosti německého obyvatelstva v této lokalitě. Další informace o Pleši a osadách Straßhütte, Václav a Rabov lze vyčíst z vlastivědných publikací sepsaných a vydaných jejich bývalými německými obyvateli (viz Seznam použitých pramenů a literatury).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Pleš zpracovala, zinventarizovala a úvod k němu napsala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v červenci 2010 Marie Schöntag.

V Horšovském Týně dne 11. 1. 2011

Marie Schöntag

Seznam použitých pramenů a literatury

- *Bezirk Hostau - Heimat zwischen Böhmerwald und Egerland*. Marktredwitz 1977, s. 310-317.
- EDL, Jan. Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928-1948, *Paginae historiae*, 2006, č. 14, s. 485-546.
- *Heimatbuch - Gemeinde Plöß mit Wenzelsdorf, Rappauf und Straßhütte*. Schönsee 1995.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- LIEBSCHER, Karl. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. Horšovský Týn 1913, s. 490-492.
- MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, s. 235-240.
- MARTÍNEK Zdeněk. Archiv obce: příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha. ISSN 0004-0393.
- Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, roč. X, zvláštní příloha č. 2, Zásady pro pořádání archivů měst a obcí, s. 215-309.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách -III. (M-Ř)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1951, s. 375.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les - Domažlicko, historicko-turistický průvodce č. 1*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1992, s. 48-49.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band: Klattauer Kreis*. Prag 1839, s. 159.
- *Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus*. Eichstätt 1983, s. 346-348.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
AS	Archivní správa
bm	běžný metr
č. k.	číslo kartonu
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
sig.	signatura
SAP	Sborník archivních prací
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SOAP	Státní oblastní archiv Plzeň

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm.
------------	-------	------------------	----------------

I. KNIHY

1. Knihy všeobecné správy obce

1	Knihy vydaných domovských listů	1913-1938	K 1
---	---------------------------------	-----------	-----

II. SPISOVÝ MATERIÁL

Spisy

1. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

2	Stavební záležitosti (stavební plán obecné školy, stavební plány k RD v Pleši: Joh. Bäuml čp. 57, S. Bäuml, A. Ditz, M. Folger čp. 104, A. Fürtschová čp. 100, Joh. Kaiser čp. 19, H. Leibl, Adam Licha, Anton Licha čp. 96, Joh. Licha, M. Nachtmann čp. 109, Fr. Pressl čp. 62, W. Schmidt čp. 110, Jos. Schottenhaml čp. 101, L. Schottenhaml, Fr. Spörl čp. 93, S. Šulekovský čp. 90; stav. plány k RD ve Václavi: A. Dietz, Fr. Hauer, Jos. Hüttel čp.14, A. Lang čp. 8, K. Zeug čp. 21)	1891-1932	N 1
---	---	-----------	-----

2. Spolupůsobení ve státních záležitostech

3	Katastrální záležitosti (situační katastrální plán obce)	1920	N 1
---	--	------	-----

III. TYPÁŘE

4	Mosazný kotouč o průměru 30 mm, přecházející v dřevěné držadlo ve tvaru kuželky, celková výška pečetidla 110 mm, v pečetním poli včelí úl na pozadí zapadajícího slunce, opis: „SIEGEL DER GEMEINDE PLÖSS“	[1850]-[1938]	T 1
---	--	---------------	-----

Název archivní pomůcky: Archiv obce Pleš
Značka fondu: AO Pleš
Časový rozsah: [1850]-1938
Počet evidenčních jednotek: 3 (1 úřední kniha, 1 karton spisů, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek: 4
Rozsah v bm: 0,09
Stav ke dni: 11. 1. 2011
Zpracovatelka archivního fondu: Marie Schöntag
Zpracovatelka archivní pomůcky: Marie Schöntag
Počet stran: 10
Počet exemplářů: 4
Schválil: Mgr. Radka Kinkorová
dne 11.01.2011 - čj. SOAP/010-0033/2011